

QARAYARA

Bütün növ kənd təsərrüfatı heyvanlarının, vəhşi heyvanların iti gedişli yoluxucu xəstəliyidir. Septisemiya, müxtəlif böyüklükdə karbunkulların əmələ gəlməsi və ağır intoksikasiya ilə səciyyələnir. Qarayara insanlar da yoluxur.

Tör dıcısı. Bac. anthracis - hər k tsiz, spor m l g tir n, qrammüsb t, antibiotikl r h ssas aerob bakteriyalardır. inkubasiya müdd ti 20 gündür. Orqanizmd olark n kapsula il hat olunur. Kapsula virulentlik amili hesab olunur, mikrobu faqositozdan v serumun bakterisid t sirind n qoruyur v onun toxuma hüceyr l rin fiksasiya olunmasını t min edir. Ölçül ri 3-10x1- 1,5 mkm-dir. Yaxmalarda t k-t kv b z n qısa z ncir klind görünür l r.

Epizootologiyası. Törədıcının mənbəyi əsasən xəstə heyvanlar və bu xəstəlikdən ölmüş heyvanların cəsədlərinin basdırıldığı torpaq hesab olunur.

Həssaslıq ardıcılığı belədir:

- qoyun və marallar;
- atlar;
- qaramal, dəvə və keçilər;
- donuz, it və pişiklər.

Quşlardan dəvəquşu yoluxur. Yoluxma mənbəyi çox hallarda törədici ilə kontaminasiya olunmuş torpaqdır. Epizootiya zamanı xəstəlik əsas etibarilə transmissiv yolla yayılır. Xəstəliyin şiddətlənməsi çox vaxt otlaq mövsümünün ikinci yarısında baş verir. Törədıcinin yayılmasında ət yeyən heyvanlar böyük rol oynaya bilirlər: qarayara spoiları ilə şirayətlənmiş ət yedikdə, 3 həftə ərzində onlar bu mikrobları fekaliya ilə ətrafa yayırlar.

Patogenez. Törədici həssas orqanizmə zədələnmiş selikli qişalardan və ya dəridən keçir. Sporlar vegetativ formaya çevrilirlər, bir hissəsi isə ölərək toksin əmələ gətirirlər. Qarayara toksininin tərkibi 3 komponentdən ibarət olur: endomatoz, protektiv və letal. Xəstə heyvan orqanizminə ölümcül təsiri tərkibində hər 3 komponent olan toksin göstərir. Patoloji prosesin inkişaf dərəcəsi heyvan orqanizminin immunoloji vəziyyətindən və törədıcinin virulentliyindən asılı olur: qana keçən və regional hüceyrə baryerini aşaraq törədici heyvanın qısa zamanda ölümü ilə nəticələnən septisemiya yaradır.

Proses lokal inkişaf etdikdə seroz-hemorroji xarakterli iltihabi proseslər əmələ gəlir (hemorroji infiltrat-karbunkul). Toksin mərkəzi sinir sisteminə təsir edir və tənəffüs mərkəzinin paralıci nəticəsində xəstənin ölümü baş verir. Asfiksiya və qanın tünd rəngdə olmasının da səbəbi budur. Klinik əlamətləri. inkubasiya dövrü 1-3 gündür. Xəstəlik çox vaxt iti gedişlidir, bəzən ildırımvari və ya yarımiti ola bilər. ildırımvari formada heyvan qəflətən ölür, sağlam görünən heyvan qəfildən yığılır, ağız və burun dəliklərindən qanlı köpük, anus dəliyindən isə qan axır, bir neçə dəqiqə ərzində ölüm baş verir.

iti və yarımiti gedişlərdə bədən temperaturu 40-42,5°C-dək yüksəlir, iştahsızlıq və zəiflik qeyd olunur, nəbz tezləşir, tənəffüs çətinləşir, görünən selikli qişalar göyümtül, konyunktiva şişkin olur. Kal ifrazı əvvəlcə ləngiyir, sonra ishal (qanlı) baş verir, sidik tünd qırmızı rəng alır. Asfiksiya (boğulma) nəticəsində ölüm baş verir.

Müxtəlif heyvan növlərində qarayarının fərqli xüsusiyyətləri ola bilər: atlarda iti gediş zamanı tez-tez şiddətli kolik qeyd olunur. Dərialtı toxumada ağrılı, isti şorvari konsistensiyalı şişlər-karbinkulyoz forma tez-tez müşahidə olunur. Xəstəlik müddəti 3-7 gündür.

iBH-da xəstəlik çox vaxt iti gedişli formada, nadir hallarda isə ildırımvari və yarımiti gedişli formada baş verir. Şiddətli kolik olmur, tək-tək hallarda qarın nahiyəsində zəif köpmə və bunun təsiri ilə heyvanın narahatlığı qeyd olunur - bu zaman xəstə heyvanın bədən temperaturu aralıq normadan yuxarı qalxır, xəstəlik 2-3 ay davam edir və ölümlə nəticələnir. Yarma zamanı subseroz şişlər, dalağın yüngül şişməsi və onun parenximasının böyüməsi qeyd olunur.

Qoyunlarda xəstəlik çox vaxt ildırımvari gedişli olur, ölüm bir neçə dəqiqə ərzində baş verə bilər. Donuzlarda adətən boyun və qulaqətrafı nahiyələrdə iltihab, udlaq və qırtlağın şişməsi müşahidə olunur. Xəstəlik çox vaxt xroniki gedişli, yarımiti və iti gedişli olur. İti gediş zamanı xəstə septisemiyadan ölür. Təkcə limfa düyünləri şişsə, temperatura normada qalır. İtlərdə və digər ətyeyənlərdə mədə-bağırsaq traktı üzvlərinin və qalxanvari vəzin ağır iltihabı əmələ gəlir. Xəstəlik çox vaxt, xüsusən vəhşi heyvanlarda ildırımvari gedişə malik olur.

Patoloji-anatomik dəyişikliklər. Cəsədləri yarmaq qəti qadağandır. Cəsəd çox tez köpür, cəsəd bərkiməsi olmur, bütün təbii dəliklərdən qanlı köpük axır, selikli qişalar göyərir, qan sızmaları görünür, dərialtı toxuma şişkinləşir. Bu dəyişikliklərə ola bilsin ki, heç rast gəlinməsin. Lakin bütün hallarda rast gəlinən dəyişikliklər bunlardır: dərialtı toxumanın selikli infiltratı, mədə-bağırsaq sisteminin iti iltihabı, donuzlarda isə limfadenitlər.

Diaqnozu. Bütün hallarda kompleks üsullarla müəyyən edilir: - epizootoloji məlumatlar; klinik nişanələr; cəsədin xarici müayinəsi və laborator müayinələrin nəticələri (həlləddici əhəmiyyətlidir). Laboratoriyaya kəndirlə bağlanmış qulaq və yaxud periferik damarlardan hazırlanmış qan yaxması göndərilir: yaxmalardan biri qalın, ikisi isə nazik olmalıdır. Xəstəliyə şübhəli heyvanlar öldürüldükdən sonra material infiltratlardan və onlara yaxın limfa düyünlərindən götürülür.

Müalicəsi. Hiperimmun serum və ya spesifik immuri qlobulin istifadə edilir. Eyni zamanda antibiotiklər və simptomatik müalicə vasitələri tətbiq edilir. Karbunkil və şiş varsa, serumu ətrafına yeritmək lazımdır. Serum xirdabuynuzlu heyvanlara, donuzlara və buzovlara 50-100 ml, qaramala və atlara 100-200 ml venadaxili vurulur. Anafilaksiya şokunun baş verməməsi üçün əvvəlcə 0,1-1 ml serum venadaxili vurulur, 0,5 saat sonra tam doza inyeksiya edilir, yüksək dozada antibiotiklər tətbiq edilir: penisillin hər 100 kq çəkiyə 500 min V 4 saatdan bir əzələarasına, 12 saat sonra serum təkrar həmin dozada yeridilir.

Profilaktika və mübarizə üsulları. Xəstəliyə diaqnoz qoyulduqda təcili olaraq karantin elan edilir və mövcud qanunçuluğa əsasən tədbirlər həyata keçirilir. Stasionar qeyri-sağlam mərkəzlərdə (onlara torpaq ocaqları deyirlər) profilaktika məqsədilə vaksinasiya aparılır. Qarayaradan ölmüş heyvanların basdırıldığı torpaq və ya heyvanların yoluxmasına səbəb olan ərazi torpaq ocağı adlandırılır. Risk dərəcəsindən, qeyri- sağlam ocaqların sayından və xəstələrin sayından asılı olaraq ildə bir və ya iki dəfə vaksinasiya aparılır. Bir dəfə vaksinasiya payızda, iki dəfəlik vaksinasiya isə yazda və payızda tətbiq edilməlidir. Qoyunlar, keçilər, atlar və dəvələr ildə bir dəfə peyvənd edilirlər. Epizootik yüksəlmə zamanı xəstəlik əlamətlərindən asılı olmayaraq sürüdəki bütün heyvanlar vaksinasiya edilməlidir. Hazırda 55 sayılı ştammdan hazırlanmış vaksindən istifadə olunur.